

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В НОВОМУ ПОСІБНИКУ З НАВЧАННЯ ГРАМОТИ

Вашуленко Оксана Вікторівна,

науковий співробітник

відділу початкової освіти ім. О. Я. Савченко

Інституту педагогіки НАПН України

Ключові слова: компетентнісний підхід, початкова школа, навчання грамоти.

Актуальним завданням сучасної початкової школи є реалізація компетентнісного підходу в навчанні, який передбачає спрямованість освітнього процесу на розвиток особистості дитини, формування ключових і предметних компетентностей. Компетентнісний підхід стає інструментом формування компетентного учня, акцентує увагу на здатності використовувати набуті знання, уміння, навички, способи діяльності, власний досвід у нових умовах, нестандартних ситуаціях з метою розв'язання певних життєво важливих проблем і передбачає, що учень набуває вмінь вправно діяти в ситуаціях активного вибору.

Нові цілі української школи потребують модернізації навчальної літератури, що передбачає оновлення й удосконалення її змісту. З огляду на зазначене актуалізується проблема створення й видання підручників і навчальних посібників нового покоління, адже в них як в основному компоненті освітнього процесу має відобразитися конкретний зміст Типових освітніх програм, основні цілі освіти й виховання. Без створення підручників/посібників нового покоління неможливе досягнення сучасної якості освіти, відповідності її актуальним і перспективним потребам особистості, суспільства й держави.

У 2022 році Міністерство освіти і науки України розпочало чергове оновлення навчально-методичного забезпечення освітнього процесу в 1-4 класах. Відповідно до п. 7 Рекомендацій комітетських слухань на тему «Якість

підручників та навчальних посібників для «Нової української школи» (затверджені Рішенням Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, протокол № 72 від 23 червня 2021 року) планується з 2023 року для 1 класу, а з 2024 року щорічне видання за бюджетні кошти навчальних посібників у кількох частинах для учнів 1 та 2 класів закладів загальної середньої освіти та педагогічних працівників замість підручників з української мови та читання і математики.

Наказом МОН від 30.09.2022 № 869 (зі змінами) було оголошено конкурсний відбір підручників (крім електронних) та посібників для здобувачів повної загальної середньої освіти і педагогічних працівників у 2022-2023 роках (1 клас). Він відрізняється від попередніх конкурсних відборів підручників тим, що закладам загальної середньої освіти вперше для вибору було запропоновано не підручники з навчання грамоти, а навчальні посібники «Українська мова. Буквар», які цілісно синтезують функції підручника і робочого зошита в одному виданні.

Працюючи над новим посібником з навчання грамоти, наш авторський колектив (Вашуленко М. С., Вашуленко О. В., Прищепя О. Ю.) прагнув створити посібник з навчання грамоти, який:

- є носієм змісту і моделлю процесу навчання (оскільки відображає визначені авторським колективом цілі навчання, компоненти змісту освіти, методи навчання та його організаційні форми) і водночас розкриває послідовність викладу навчального матеріалу, пропонує сценарій розгортання освітнього процесу;

- має методичні можливості для побудови різних варіантів уроків для вчителів із різним рівнем кваліфікації;

- створює передумови для формування і розвитку комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей, визначених Державним стандартом початкової освіти (мовно-літературна освітня галузь) та конкретизованих у змістових лініях нової освітньої програми з української мови і літературного читання для 1 класу;

- залучатиме учнів у процес навчання грамоти з допомогою цікавого, доступного, систематизованого і комплексного викладу навчального матеріалу;
- стане для батьків – зрозумілим порадником у наданні допомоги своїм дітям у навчанні.

Особливістю нового посібника з навчання грамоти передусім є те, що він містить якісно нові підходи до навчання грамоти першокласників. Головна мета, яку поставили перед собою автори посібника – це забезпечення ефективної реалізації освітніх, виховних і розвивальних завдань, спрямованих на розвиток особистості дитини засобами різних видів мовленнєвої діяльності, формування ключових, комунікативної і читацької компетентності; розвиток здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного і національного самовияву, послуговуватися нею в особистому й суспільному житті, у міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей.

З цією метою в посібнику використано компетентнісний, діяльнісний, особистісно зорієнтований, текстоцентричний підходи до навчання грамоти першокласників.

Компетентнісний підхід у навчанні вимагає, щоб сучасні навчальні засоби виконували не тільки інформаційну, а й мотиваційну і розвивальну функції. Тому для забезпечення інформаційної функції в методичному апараті посібника подано передбачений освітньою програмою для 1 класу матеріал, призначений для реалізації завдань змістових ліній початкового курсу мовно-літературної освіти.

З метою забезпечення мотивації учіння, в навчальному посібнику використано: цікавий текстовий матеріал; ілюстрації; дидактичні ігри; вправи, що передбачають цікавий для учнів процес виконання; завдання, що спонукають до пошуку значущих для учня результатів тощо.

Для реалізації розвивальної функції в новому посібнику з навчання грамоти вміщено систему завдань, спрямовану на розвиток пізнавальних здібностей учнів, а саме, на оволодіння мисленнєвими операціями (аналіз,

порівняння, узагальнення, доведення тощо), а також на формування здатності застосовувати набуті знання, способи дій, досвід у нових нестандартних ситуаціях.

Методичний апарат посібника містить: цілісну систему вправ і завдань, доступних для першокласників; диференційований матеріал з урахуванням рівнів розвитку дітей; раціональне співвідношення завдань для тренування і творчого використання; завдання, що передбачають роботу в парі й групі, фронтальну та індивідуальну; завдання на вільний вибір тощо.

Авторська система вправ і завдань характеризується багатофункціональністю, гнучкістю, різноманітністю, містить завдання різного рівня – від репродуктивного до творчого. Дотримання в підручнику балансу між завданнями репродуктивного й дослідницького характеру сприяє активізації пізнавальної активності учнів. Крім того, передбачено вправи й завдання проблемного, ситуаційного характеру.

Важливим для реалізації компетентнісного підходу в навчанні грамоти є добір ефективних методів, прийомів навчання і форм організації навчальної діяльності. З огляду на це в методичному апараті посібника запропоновано діяльнісні форми й методи навчання (рольові ігри, дослідницька діяльність, пошукова діяльність, розв'язування проблемних завдань, практичні роботи тощо); вербальні методи (обговорення, аналіз ситуацій тощо) та інтерактивні (активна взаємодія всіх учасників освітнього процесу, під час якої кожний школяр осмислює свою діяльність, відчуває свою успішність).

Елементом новизни в посібнику є також сприяння свідомому засвоєнню учнями теоретичного матеріалу шляхом дослідження мовних явищ, забезпечення диференційованого підходу до формування навичок читання і письма, використання нових, цікавих сучасним першокласникам текстів. Саме тексти в посібнику є засобом розвитку мовних, мовленнєвих умінь і навичок, формування повноцінних навичок читання, слугують матеріалом для дослідження мовних одиниць і явищ, збагачення й розвитку усного й писемного мовлення, розвитку інтересу до мови, патріотичного, морального та

естетичного виховання учнів тощо. Дидактичний матеріал посібника увібрав кращі зразки вітчизняної художньої прози і поезії, тексти сприяють розвиткові образного й логічного мислення, вчать висловлювати своє ставлення до прочитаного.

Багато уваги приділено в посібнику реалізації міжпредметних зв'язків (з мистецтвом, математикою та ін.), що забезпечує можливість посилювати пізнавальний інтерес учнів, розширювати кругозір, формувати ставлення до довкілля, збагачувати мовлення учнів новими лексичними одиницями, метафорами, епітетами і порівняннями тощо.

Узагальнюючи зазначене, можна зробити висновок про те, що новий посібник з навчання грамоти відповідає сучасним освітнім стандартам. У ньому суттєво оновлено зміст і вдосконалено структуру, що підпорядковані основній меті – формуванню в першокласників ключових, комунікативної і читацької компетентностей. Структура посібника: дає змогу вчителю реалізувати авторські підходи; створює необхідні і повноцінні умови для особистісного розвитку кожної дитини; забезпечує можливості для проведення інтегрованих уроків читання і письма (виконує функції підручника і робочого зошита); сприяє розвитку мовлення й мислення першокласників (у ньому подано матеріал до уроків розвитку зв'язного мовлення); формує вміння оцінювати власні навчальні досягнення (виконання навчальних завдань, аналіз їх результатів), забезпечує зворотний зв'язок – обмін інформацією між учнем і вчителем або між учнями щодо їхніх навчальних досягнень у межах визначених цілей і очікуваних результатів, – що має значний вплив на ефективність навчального процесу.

Список джерел

1. Вашуленко М. С., Вашуленко О. В., Прищепка О. Ю. Українська мова. Буквар: навч. посіб. для 1 кл. закладів загальної середньої освіти (у 6 частинах). Київ: Видавничий дім «Освіта».
2. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>

3. Міністерство освіти і науки України (2019а, 8 жовтня). Про затвердження типових освітніх програм для 1–2 класів закладів загальної середньої освіти (1272). <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovih-osvitnih-program-dlya-1-2-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення 04.02.2022)